

Wiśniewska, Olga

"Danmark under den Kolde Krig", t. I-IV,
Dansk Institut for Internationale
Studier, b.m. 2005, ss. 2350 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 37/4, 272-273

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Danmark under den Kolde Krig, t. I-IV, Dansk Institut for Internationale Studier, b.m. 2005, ss. 2350

30 czerwca 2005 r. Duński Instytut Studiów Zagranicznych (Dansk Institut for Internationale Studier, dalej DIIS) udostępnił zainteresowanym dzieło będące rezultatem pięcioletnich badań nad sytuacją polityczną i rolą Danii w okresie zimnej wojny.

Inicjatorem projektu badawczego nad najnowszymi dziejami Danii, który przerodził się w 4-tomowe dzieło o całkowitej objętości 2350 stron, byli tamtejsi czołowi politycy, w pierwotnym zamyśle planujący wykorzystać opracowane dane do krytyki poprzedniej ekipy rządzącej (socjaldemokratów).

Pierwsze kwerendy celem zebrania dokumentacji obrazującej stan ewentualnego zagrożenia, w jakim znajdowała się Dania w latach zimnej wojny, podjęto za rządów Poula Nyrup Rasmussena. Z inicjatywy jego gabinetu, 26 czerwca 2000 r., powołano komisję historyków, która podporządkowana była Ministerstwu Spraw Zagranicznych. Dwa lata później reprezentujący lewicę ówczesny premier Anders Fogh Rasmussen podjął decyzję o rozszerzeniu uprawnień Komisji. Wtedy też sprecyzowano cel projektu badawczego, jakim stało się zbadanie strategii polityki zagranicznej Danii oraz analiza polityki bezpieczeństwa w latach 1945-1991. Do określonych zadań należało także sporządzenie listy nazwisk osób współpracujących z wywiadami państw komunistycznych, jak również skompletowanie dokumentacji dotyczącej ich działalności.

Ostatecznie odpowiedzialność za projekt złożono na powołaną w tym celu strukturę — Dansk Institut for Internationale Studier (istnieje od 1 stycznia 2003 r.). W początkowej fazie na czele projektu postawiono wskazanego przez rząd niezależnego historyka Benta Jensena, a odpowiedzialność za realizację zadań złożono na DIIS. Nie udało się wszakże uniknąć obawy o upolitycznienie i ideologizację badań, a to w związku z faktem, iż DIIS jest formalnie podległy Duńskiemu Centrum Badań Międzynarodowych i Praw Człowieka. Przewodniczącym tej instytucji jest zaś były minister spraw zagranicznych, Uffe Ellemann-Jensen.

Dzieło ma układ problemowo-chronologiczny. Składają się na nie 4 tomy, z których każdy dotyczy innego etapu zimnej wojny; i tak tom I to lata 1945-1962, tom II — 1963-1978, tom III — 1979-1991, tom IV zawiera podsumowanie badań i stawia hipotezy związane z aktualną i przyszłą polityką Danii (np. próbuje odpowiedzieć na pytanie o przyczynę klęski ZSRR w zimnej wojnie).

Duński projekt nie powstałby, gdyby nie bliska współpraca z zagranicznymi instytutami prowadzącymi badania nad najnowszą historią polityczną i wojskową na świecie, w tym zwłaszcza z koordynowanym przez prof. Wojciecha Mastnego z Waszyngtonu „Paralell History Project on NATO and the Warsaw Pact”, oraz wsparcie dr. Svena Holtsmarka z Institut for Forsvarsstudier z Oslo. Na ostateczny rezultat badań poza pracą powołanej przez DIIS grupy historyków złożyły się kwerendy archiwalne źródeł wykonane przez dziesiątki studentów i młodych badaczy na całym obszarze objętym tematyką projektu.

Podstawę źródłową projektu stanowią nieopracowane dotychczas dokumenty pochodzące przede wszystkim z dwóch duńskich archiwów służb wywiadowczych oraz, co stanowi o nowym podejściu badaczy, materiały znajdujące się w zbiorach litewskich, łotewskich, estońskich, polskich, wschodnioniemieckich i sowieckich. Spośród archiwów polskich sięgnięto do zasobów IPN, AAN i Centralnego Archiwum Wojskowego, w tym także jego filii w Gdyni — Archiwum Marynarki Wojennej. Na szczególną uwagę polskiego historyka zasługuje fakt, iż to właśnie obszerne zespoły polskie i niemieckie pozwalają prześledzić wszystkie fazy działań wywiadów państw Układu Warszawskiego na terenie Danii. Niemal każdy dokument może być inspiracją

odrębnego artykułu, jak np. interesujące polskie materiały (o objętości kilku tysięcy stron), które świadczą o prowadzeniu wieloletniej inwigilacji duńskiej ambasady w Warszawie. Wykradano tam do kopiowania tajne dokumenty oraz stosowano podsłuch telefoniczny, którego istnienie Duńczycy podejrzewali i przeciw któremu stosowali pewne techniki ochronne. Polskie źródła (zarówno pisane, jak i fotograficzne) dokumentują funkcjonowanie tzw. martwych skrzynek pocztowych, punktów kontaktowych, jak również istnienie podziemnych składów rozmieszczonych na terenie całej Danii. Materiały niemieckie z sześciu archiwów, w tym BSTU w Berlinie, ukazują działalność duńskich agentów STASI.

Zgodnie z założeniami przyjętymi przez autorów, zastosowanie takiej imponującej bazy źródłowej nie tylko pozwala ujrzeć strategię i metody pracy duńskiego wywiadu w szerokiej perspektywie, lecz także daje obraz ideologii oraz postrzegania dwubiegunowego świata, jakim był on w okresie zimnej wojny.

Zainteresowanie, jakie omawiana publikacja wzbudza w Danii, spowodowane jest faktem, że aż 3 spośród 5 zaangażowanych w projekt historyków krytycznie ocenia postawę duńskich urzędników i przedstawicieli elit politycznych wobec prób werbowania ich do służb wywiadowczych ZSRR. Jednocześnie debatę prowokuje ocena tzw. strategii przypisów (fodnotepolitikken), która dominowała postawę Danii w latach 80.

Integralną częścią projektu jest także strona internetowa istniejąca w ramach portalu DIIS: <http://www.diis.dk/sw725.asp> lub www.koldkrigsudredningen.dk. Udostępniono tam obszernie fragmenty każdego z tomów omawianego dzieła. Stronę zaopatrzone również w rozbudowaną bibliografię, gdzie znaleźć można adresy i krótkie charakterystyki archiwów, których zasoby wykorzystano w pracy nad projektem. Archiwa zostały zaprezentowane w porządku geograficznym, co ułatwia zapoznanie się z ich ofertą. (W opinii duńskich historyków polskie archiwa cechuje mała otwartość na czytelnika. Wytknięto im również fakt, że strony internetowe tychże instytucji nie zawierają wersji angielskiej). Ciekawość wzbudza fakt umieszczenia do wglądu wybranych dokumentów przedstawiających działalność służb wywiadowczych państw po obydwu stronach żelaznej kurtyny, w tym także polskich. Warto dodać, że w celu zapoznania z nimi większej grupy społeczeństwa Danii i sprowokowania szerszej dyskusji nad wynikami badań historyków DIIS przygotował konspekty i skrypty przydatne do prowadzenia zajęć ze studentami lub młodzieżą licealną. Jest to przejaw typowej dla Danii dbałości o realizację obywatelskiego prawa do jasności procesów politycznych.

Wartość takich opracowań zainspirowanych i finansowanych przez rządzących polityków, a prowadzonych przez niezależne instytucje i grono szanowanych historyków, nie budzi wątpliwości. Można jedynie pozazdrościć przyszłym badaczom i społeczeństwu, którego prawo do wiedzy o strategii politycznej państwa i jej efektach jest w pełni realizowane.

Olga Wiśniewska
Gdańsk